

Õiguskantsler

Teie 24.02.2021 nr

Meie 08.03.2021 nr 14-1/210343/2101514

Tasu sotsiaalteenuse eest

Lugupeetud []

Soovite, et kohalik omavalitsus aitaks Teil katta pereliikme hooldekodukulusid. Andsite sotsiaaltöötajale info oma sissetulekute kohta ega mõista, miks lisaks sellele soovitakse kontrollida ka Teie krediitkaardi väljavõtet ja konto lõppsaldot.

Seaduste järgi peavad hooldekodu kulude katmisel abistama ennekõike pereliikmed. Alles siis, kui pereliikmed tõesti ei saa seda üldse või täies mahus teha, tuleb appi kohalik omavalitsus üldise maksurahaga. Võimetust pereliikme hooldekodukulusid katta tuleb tõendada. Selleks tuleb näidata ausalt oma sissetulekuid ja vara ning selgitada, milles seisnevad muud kohustused ja pere tavalised ülalpidamiskulud (nt alaealised lapsed, ülalpeetav abikaasa, pangalaen, liising, õppemaks, maksuvõlg). Neid kulusid saab tõendada laenulepingu, arvete jmt-ga. Kuivõrd üksikute väljaminekute põhjendatust ei ole õigust hinnata, ei ole õigust ega vajadust küsida ka krediitkaardi väljavõtet – sellega ei ole ametnikul midagi teha.

Seega tuleks ülalpidajal teha valla või linnaga igakülgset koostööd, et kohalik omavalitsus saaks abivajajale vajaliku sotsiaalteenuse eest määrata võimalikult õiglase tasu. Selleks on valla- või linnavalitsusel vaja tõeseid ja veenvaid andmeid ka abivajaja ülalpidaja sissetulekute ja vara ning kohustuste ja tavaliste ülalpidamiskulude kohta. Kui ülalpidaja teeb koostööd, ent tema väited enda kohustuste ja tavalise ülalpidamise kohta pole (veenvalt) tõendatud, tuleb vallal või linnal ülalpidajale selgelt põhjendada, mille kohta on vaja (lisa)tõendeid, sh milliste tõenditega võiks oma väiteid tõendada. Otsuse, kas ja kuidas oma väiteid tõendada, teeb siiski ülalpidaja ise. Arvestada tuleb aga, et kui omavalitsusel puudub veenev teave abivajaja lähedase tegeliku ülalpidamisvõime kohta, ei pruugi vald või linn abivajajat piisavalt toetada.

Selgitan seda mõttekäiku. Sotsiaalteenuste eest tasu võtmise üle otsustamisel on omavahel põimunud avalik õigus ja eraõigus. See teeb keeruliseks ka õigusest arusaamise ja rakendamise. Sotsiaalteenuseid korraldab kohalik omavalitsus, kes võib sotsiaalteenuste eest küsida tasu nende teenuste saajalt ehk abivajajalt, mitte aga otse abivajaja pereliikmelt. Tasu võtmisel peab arvestama sotsiaalteenuse mahtu, teenuse maksumust ning teenust saava isiku ja tema perekonna majanduslikku olukorda (sotsiaalhoolekande seaduse ([SHS](#)) § 16 lg 2). Samuti ei või küsitav tasu olla nii suur, et teenus jääb inimesele kättesaamatuks (SHS § 16 lg 3). Sellest lähtudes tuleb valla- või linnavalitsusel muu hulgas teha kindlaks teenuse saaja sissetulekud ja väljaminekud, varaline seis ning võimalikud nõuded teiste isikute vastu (nt kas ta saaks perekonnaseaduse järgi nõuda elatist oma lastelt).

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

Kui on selge, et teenuse saaja pole pereliikmete abita võimeline teenuse eest selle tegelikku hinda tasuma, tuleb valla- või linnavalitsusel teha selgeks, kas ja millisel määral peaksid abivajaja pereliikmed teenuse eest tasumises osalema. Hinnangu andmisel peab valla- või linnavalitsus lähtuma perekonnaseadusest ([PKS](#)), sest see seadus sätestab ülalpidamiskohustuse tekkimise alused ja sellest vabanemise juhud, ülalpidamise suuruse ja viisi jne. Näiteks võib inimese kohustus abivajajat ülal pidada väheneda või sootuks kaduda, kui ülalpidaja näitab, et abivajaja rahaline toetamine kahjustab tema enda tavalist ülalpidamist (vt [PKS](#) § 102 lg 1).

Kuna rahalist abi sotsiaalteenuse eest tasumiseks soovib teenuse kasutaja, saab vald või linn küsida ülalpidajate sissetulekute kohta tõendeid vaid temalt, mitte ülalpidajalt endalt. Neid andmeid võib vald või linn küsida abivajajalt selleks, et saaks hinnata, millised on ülalpidaja võimalused talle elatist maksta (sotsiaalseadustiku üldosa seadus ([SÜS](#)) § 21 lg 1 p 1). Abivajajal on omakorda õigus saada talle ülalpidamist andma kohustatud inimeselt andmeid tema sissetulekute ja vara kohta (mh nõuda tööandja tõendeid ja muid asjakohaseid dokumente sissetulekute suuruse kohta, vt [PKS](#) § 104).

Abivajajal pole aga õigust nõuda andmeid ülalpidaja kohustuste kohta, nt väljaminekuid. Sel juhul lähtutakse põhimõttest, et seaduse järgi tuleb abivajaja lapsel endal tõendada, millises osas tal ülalpidamiskohustust pole, st millised on tema „muud kohustused“ ja milles seisneb tema „tavaline ülalpidamine“. Nii võib ülalpidaja ise valida, kas, kuidas ja mis dokumentidega neid asjaolusid tõendada. On ju tema enda huvides, et elatise küsija teda mõistaks ja ta ei peaks kandma üle jõu käivat ülalpidamiskohustust.

Ometi on selge, et linnale või vallale on oluline teada ka ülalpidamist andma kohustatud inimese muid kohustusi ja tema tavapärasest ülalpidamist. Nende andmete toel saab kohalik omavalitsus teha abivajaja rahalise toetamise kohta õige ja õiglase otsuse. Kui ülalpidaja tõendab veenvalt, et tal pole võimalik ülalpidamist (soovitud osas) anda, saab vald või linn toetada abivajajat vajalikul määral. Kui omavalitsusel puudub veenev teave abivajaja lähedase tegeliku ülalpidamisvõime kohta, ei pruugi vald või linn abivajajat piisavalt toetada.

Seega olukorras, kus sotsiaalteenuse eest tasu küsimisel on vaja hinnata abivajaja elatishõude olemasolu ja kui palju peaks konkreetne pereliige elatist maksma, sõltub nõude realiseerimine ning ka õige ja õiglase tasu määramine suuresti abivajaja, tema ülalpidaja ja kohaliku omavalitsuse koostööst. Kui ülalpidaja teeb koostööd, ent tema väited enda kohustuste ja tavalise ülalpidamise kohta pole (veenvalt) tõendatud, tuleb vallal või linnal ülalpidajale selgelt põhjendada, mille kohta on vaja (lisa)tõendeid, sh milliste tõenditega võiks oma väiteid tõendada (vt analoogia korras kohtu selgitamiskohustuse kohta Riigikohtu 17.02.2021 otsust asjas nr [2-17-12712/47](#), p 16). Otsuse, kas ja kuidas oma väiteid tõendada, teeb siiski ülalpidaja ise.

Kuigi Teie küsimust arvestades pole järgnev selgitus ilmselt vajalik, kirjeldan siiski, milline võib olla asjade käik siis, kui vald või linn on sotsiaalteenuse tasu kindlaks määranud ülalpidaja sissetulekuid ja vara puudutavate andmete alusel.

Kui kohaliku omavalitsuse, abivajaja ja tema pereliikmete vaheline koostöö ebaõnnestub, tuleb valla- või linnavalitsusel ikkagi otsustada, kui suurt tasu abivajajalt sotsiaalteenuse eest küsitakse. Peamine on, et õige ja õiglase tasu suuruse määramise varjus ei jääks abivajaja õigused kaitseta ja sotsiaalteenus saamata – niisiis tuleb inimesele vajalikkude abi osutada õigel ajal. Selle eest vastutab kohalik omavalitsus. Olukorras, kus valla- või linnavalitsus on sotsiaalteenuse tasu kindlaks määranud, ent abivajaja sotsiaalteenuse eest maksta ei suuda, sest tema laps ei anna talle piisavalt elatist, võib vald või linn maksta puudujääva osa esialgu ise. Vallal või linnal on sellisel juhul võimalus see osa tasust hiljem abivajaja ülalpidajalt välja nõuda

(vt Riigikohtu otsust asjas nr [3-2-1-67-15](#), p-d 13 ja 14). Samuti võib abivajaja nõuda ülalpidajalt elatist kohtu kaudu. Mõlemal juhul tuleb ülalpidajal kohtule tõendada oma sissetulekuid ja vara, ning kui ta soovib elatise maksmisest osaliselt vabaneda, siis ka oma muid kohustusi ja seda, milles seisneb tema tavaline ülalpidamine (vt ka tsiviilkohtumenetluse seadustiku ([TsMS](#)) § 230).

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise